

Sygn. akt II C 83/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 października 2016 roku

Sąd Okręgowy w Gliwicach Wydział II Cywilny Ośrodek (...) w R.

w składzie:

Przewodniczący : Sędzia Sądu Okręgowego Elżbieta Kaziród

Protokolant: Iwona Mucha

po rozpoznaniu w dniu 6 października 2016 r. w Rybniku

sprawy z powództwa M. L.

przeciwko Skarbowi Państwa - Dyrektorowi Zakładu Karnego w R.

o zapłatę

- 1) powództwo oddała;
- 2) oddała wniosek powoda o zasądzenie kosztów procesu od pozwanego .

SSO Elżbieta Kaziród

Sygn. akt II C 83/16

UZASADNIENIE

Powód M. L. wniósł o:

- zasądzenie od pozwanego Skarbu Państwa - Dyrektora Zakładu Karnego w R. kwoty 20 000 zł, tytułem zadośćuczynienia za doznane krzywdy wraz z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty;
- zasądzenie od pozwanego kwoty 5 000 zł na cel społeczny: na rzecz Fundacji (...), Organizacji (...) oraz
- zobowiązanie pozwanego do przeproszenia powoda za dokonane już naruszenia dóbr osobistych, których skutków nie da się usunąć poprzez zamieszczenia na koszt pozwanego w ciągu 7 dni od uprawomocnienia się wyroku na stronie internetowej (...) (www.fundacja.lexnostra.pl) w dziale „Ogłoszenia i komunikaty”, czcionka V., rozmiar „small” z pojedynczą interlinią tekstu: „Wyrażam ubolewanie, że Centralny Zarząd Służby Więziennej dopuścił do naruszenia dóbr osobistych Pana M. L. poprzez umieszczenie go w jednostkach penitencjarnych nie spełniających standardów cywilizowanego państwa i za wszystkie wyrządzone Panu M. L. szkody niematerialne szczerze przepraszam”, dostępnego na stronie przez 30 dni.

Powód wskazał na zastrzeżenia co warunków bytowych odbywania kary pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w R. w okresie od dnia 3.02.2015 r. do chwili obecnej.

Naruszenia te polegały na tym, iż:

1. Warunki panujące w celach były niezgodne z obowiązującymi normami:

- przeludnienie, nie spełnienie standardu 3 m² powierzchni mieszkalnej na osobę (110 § 2 kkw);
- niezabudowany kącik sanitarny, jedynie zasłona do wysokości 1,60 cm;
- zły stan techniczny cel i braki w ich wyposażeniu;
- niewłaściwa wentylacja.

Powód twierdzi, iż przebywał w Zakładzie Karnym w R. w celach nr: 22 Oddział I , nr: 532 Oddział IX oraz nr: 253 Oddział V. Według powoda miały one około 13 m², ale powierzchnia użytkowa była znacznie mniejsza, ponieważ umeblowanie celi zajmowało połowę jej powierzchni. W celi znajdowało się 11 łóżek o wymiarach 2 m/90 cm oraz 3 stoły – 1,5 m/50 cm. Przeludnienie przyczyniło się do braku komfortu psychicznego oraz utrudniało zachowanie prywatności i intymności powoda. Ponadto powodowało częste konflikty i agresję więźniów osadzonych wraz z powodem, co skutkowało dyskomfortem oraz narastającym strachem i niepokojem o własne życie i zdrowie.

Niezabudowane kąpiki sanitarne powodowały, że w celi utrzymywał się nieprzyjemny zapach oraz nie zapewniały nieskrępowanego korzystania z urządzeń sanitarnych, co doprowadziło do naruszenia dobra osobistego, intymności powoda, co wyczerpuje dyspozycję art. 23, 34 kc oraz stanowi naruszenie § 28 ust. 1 zd. 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23.08.2003 r. (DZ.U.2003.152.1493).

Cele były zagrzybione w okolicach kąpika sanitarnego oraz nie były w pełni wyposażone. Zbyt mała ilość ustępów również prowadziła do napięć i kłótni pomiędzy współosadzonymi. Brak odpowiedniej cyrkulacji powietrza narażał powoda na złe samopoczucie, co negatywnie wpływało na stan jego zdrowia. Natomiast prośby o przeniesienie do innej celi były ignorowane przez administrację Zakładu Karnego.

2. Nie zapewniono właściwych warunków do utrzymania higieny osobistej i czystości w celach:

- niewystarczająca liczba środków czystości, np. brak ścierek do podłogi;
- niektóre środki czystości były przeterminowane, np. mydło.

3. Występowały niedociągnięcia w sferze kulturalno-oświatowej:

- nie organizowano zbyt wielu zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych, które interesowały powoda, tj. jedynie raz w miesiącu mógł grać w ping-ponga na świetlicy;
- nie dopuszczono go do udziału w turnieju szachowym, a później w tenisa stołowego, pomimo, że był zapisany.

4. Opieka medyczna była niedostateczna i nieprofesjonalna:

- u powoda dopuszczono się przedawkowania leku i nie chciano skierować go na operację - leczy się na zakrzepicę lewej nogi od 2011 r., a gdy kwestionował postępowanie w zakresie leczenia, to był straszony izolatką.

5. Niewłaściwe postępowanie ze skargami:

- skargi ustne powoda są ignorowane, a pisemne nie są przesyłane do właściwych organów nadzoru.

Powód podniósł, że warunki odbywania kary pozbawienia wolności u pozwanego nie są zgodne z normami wyznaczonymi przez przepisy kodeksu karnego wykonawczego, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 19 grudnia 1966 r. (Dz.U.1977.38.167 oraz 169) oraz Konwencję Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 grudnia 1950 roku (DZ.U.1993.61.284), które zostały przeniesione na grunt prawa krajowego do art. 40, 41 ust. 4 i art. 47 Konstytucji RP. Uzasadniając roszczenie powód powoływał się na liczne orzecznictwo sądów polskich jak i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, z którego wynika, że powyżej przedstawione warunki odbywania

kary pozbawienia wolności nie zapewniały poszanowania jego godności oraz stanowiły bezprawne naruszenie praw człowieka.

Podsumowując powód wskazał, iż bez wątplenia doszło względem niego do bezprawnego naruszenia dóbr osobistych i prawa do poszanowania jego godności, gdyż nie zapewniono mu humanitarnych warunków. Nadto intensywność cierpienia powoda oraz doznane przez niego krzywdy mają w dużej mierze charakter nieodwracalny, zwłaszcza jeśli chodzi o zmiany w sferze psychiki. Powód trafił do jednostki penitencjarnej jako osoba zdrowa psychicznie i fizycznie, a już teraz ma poważne problemy w prawidłowym funkcjonowaniu. Zatem proces modyfikacji jego osobowości, który został powierzony polskiemu więziennictwu, nie jest realizowany nawet w minimalnym stopniu. Powód swoje roszczenie opiera o przepisy 23 kc, 24 kc, 448 kc w zw. z art. 417 kc.

Ustosunkowując się do pozwu strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów sporu według norm przepisanych.

Pozwany wskazał, że w przedmiotowej sprawie nie można mówić, iż doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda. Na potwierdzenie tej tezy pozwany szczegółowo odniósł się do poszczególnych kwestii podnoszonych przez powoda, powołując się przy tym na liczną dokumentację, która została dołączona do odpowiedzi na pozew i dalszych pism procesowych. Podkreślił, że zapewnił powodowi godziwe warunki bytowe i pełną realizację uprawnień przewidzianych w kodeksie karnym wykonawczym jak i wydanych na jego podstawie przepisów wykonawczych. Zdaniem pozwanego, przestrzega on wobec każdego osadzonego zasady humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej i nigdy nie stosował wobec powoda, w trakcie pobytu, żadnych niedopuszczalnych form postępowania.

Pozwany stoi na stanowisku, iż nietrafne są twierdzenia powoda przede wszystkim w przedmiocie niezachowania norm powierzchniowych, gdyż od kilku lat nie ma w ZK problemu przeludnienia i wszędzie zachowana jest norma 3 m² na osobę. Ponadto wszystkie cele mają oświetlenie, ogrzewanie, doprowadzoną wodę bieżącą, toaletę i wentylację. Natomiast nigdzie nie ma norm określających ile ma zostać udostępnionych umywalk, czy ustępów w celach wieloosobowych, w których powód przebywał.

W jednostce penitencjarnej są również przeprowadzane zewnętrzne kontrole, m.in. SANEPID-u, Urzędu Dozoru Technicznego oraz Sędziów Penitencjarnych. Są to kontrole zarówno planowe jak i niezapowiedziane, na skutek skarg. Środki czystości wydawane są zgodnie ze stosownym rozporządzeniem określającym warunki bytowe osadzonych, a bardzo rzadkie są prośby o dodatkowe środki. Zdaniem pozwanego powód nie rozróżnia też wentylacji pomieszczeń od ich klimatyzacji, czego pozwany osadzonym nie oferuje.

Zarzut niewłaściwej opieki medycznej, w ocenie pozwanego, ogranicza się jedynie do ogólnikowego wskazania, że była niewłaściwa, a powód nie przytacza żadnych faktów lub zdarzeń, które spowodowały jakikolwiek uszczerbek na zdrowiu powoda. Co do kwestii kulturalno-oświatowych pozwany wskazał, iż osadzeni mogą uczestniczyć w zajęciach rekreacyjno-sportowych oraz korzystać z biblioteki w czasie wolnym, ale zależy to od woli osadzonego.

Pozwany wskazał również, że powód nie skarżył się na warunki odbywania kary oraz wyrażał podczas rozmów z psychologiem i wychowawcą zadowolenie z faktu osadzenia go w Zakładzie Karnym w R.. Powyższe ma świadczyć o celowym, instrumentalnym postępowaniu powoda, a zatem o czysto merkantylnym podłożu roszczeń.

Zdaniem pozwanego dopóki powód nie udowodni, że wskutek okoliczności opisanych w pozwie odniósł istotną szkodę niematerialną – wszelka dywagacja w kwestii możliwości zasądzenia powodowi zadośćuczynienia jest bezpodstawna. W jego ocenie przyznanie powodowi w tego typu sprawie jakiegokolwiek zadośćuczynienia pieniężnego naruszałoby elementarne zasady współżycia społecznego określone w art. 5 kc oraz poczucie sprawiedliwości społecznej.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Powód M. L. ma 52 lat i pierwszy raz trafił do zakładu karnego w 1981 r., a opuścił go w roku 1985. Natomiast od 1993 r. permanentnie przebywa w jednostkach penitencjarnych. W Zakładzie Karnym w R. był kilkakrotnie. Orzeczone

ostatnim wyrokiem karnym kary pozbawienia wolności powód zaczął odbywać 23.07.2012 r. Do Zakładu Karnego w R. przybył w dniu 3.02.2015 r. z Zakładu Karnego w C.. W tamtejszej jednostce dokonał dwukrotnego samouszkodzenia w postaci połknięcia ciała obcego. Był za to karany dyscyplinarnie oraz za odmowę przyjmowania posiłków. W dniu przyjęcia oświadczył, iż dokonał samouszkodzenia, gdyż był to jedyny sposób na wyjazd z C. do R.. W Zakładzie Karnym w C. odmówił leczenia, podobnie jak w Zakładzie Karnym w R., gdyż obawiał się powrotu do C.. Powód zadeklarował jednocześnie, że jest zadowolony z osadzenia i nie zgłasza żadnych uwag.

Z uwagi na powyższe powód został objęty profilaktyką autoagresji. Zachowanie powoda w czasie pobytu w Zakładzie Karnym w R., gdzie przebywał do dnia 14.04.2016 r., było oceniane jako umiarkowane. Skazany nie objawiał zaburzeń zachowania, trudności adaptacyjnych, ani nie odnotowano sytuacji konfliktowych z jego udziałem. Ponadto powód nie zgłaszał zagrożeń bezpieczeństwa osobistego. Względem przełożonych wykazywał właściwą postawę i nie stosowano wobec niego środków przymusu bezpośredniego. Również prawidłowo funkcjonował w grupie współosadzonych. W czasie rozmów psychologicznych zazwyczaj bywał spokojny, uśmiechnięty i nawet skory do żartów. Deklarował również zadowolenie z osadzenia.

Pomimo powyższego, wychowawca proponował o nie występowanie wobec powoda oz wnioskiem o udzielenie skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia ze względu na negatywną prognozę społeczno-kryminologiczną.

Powód po przybyciu do Zakładu Karnego w R. zamieszkiwał w celi mieszkalnej nr (...) o powierzchni 34,84 m² przeznaczonej dla 11 osób – Oddział I oraz celi nr 532 o powierzchni 52,51 m² przeznaczonej dla 17 osób – Oddział IX.

Jako pomieszczenia przeznaczone dla wielu osób, sanitariaty w tych celach znajdowały się w osobnych pomieszczeniach, które zapewniają całkowitą separację od części mieszkalnej. Były one oddzielone nieprzeźroczystym parawanem. W celi 17-osobowej znajdowała się 3 umywalki i dwie toalety.

Zakład Karny w R. jest zakładem typu zamkniętego i przeznaczony jest dla recydywistów penitencjarnych. Budynki Zakładu Karnego w R. są obiektami wpisanymi do rejestru zabytków. Cele, które zajmował powód M. L. są wyposażone w sprzęty kwaterunkowe przewidziane w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U.2014.200). Na ich wyposażeniu znajduje się stół, szafki więzienne, taborety i łóżka dla każdego osadzonego. Osadzeni spożywają posiłki w celach. Mają sztucce i naczynia. Posiłki wydawane skazanym w Zakładzie Karnym w R. są urozmaicone, spełniają wszelkie normy ilościowe, kaloryczne i jakościowe określone w obowiązujących przepisach. Ponadto każdy z osadzonych ma zapewnioną możliwość korzystania z miski plastikowej, zmiotki, szufelki i kosza na śmieci. Za utrzymanie czystości i porządku w celach oraz higieny osobistej odpowiedzialni są sami osadzeni. W tym celu na początku miesiąca do każdej celi wydawane są środki czystości oraz każdorazowo w przypadku zgłaszania potrzeb w tym zakresie. Dla utrzymania higieny osobistej osadzeni otrzymywali (i nadal otrzymują) stosowne środki i mają stały dostęp do sanitariatów. Nadto, zgodnie z uprzednio obowiązującymi przepisami, więźniom przysługiwała ciepła kąpiel raz w tygodniu. Obecnie od czerwca 2014 r. Zakład Karny w R. zapewnia dwie kąpiele (po 10 min.), a dla osób pracujących kąpiel przewidziana jest codziennie.

Po kąpieeli osadzeni mają możliwość wymiany bielizny osobistej, co tydzień ręczników, a co dwa tygodnie pościeli. Dodatkowo więźniom wydawane jest mydło toaletowe, papier toaletowy, proszek do prania, nożyk do golenia, a w razie zgłoszenia potrzeby także pasta i szczoteczka do zębów oraz krem do golenia. Do cel mieszkalnych doprowadzona jest natomiast zimna bieżąca woda, a osadzeni mają prawo do korzystania z grzałek oraz czajników elektrycznych do podgrzania wody. Jeżeli sprzętu takiego nie posiadają, to gorącą wodę mogą otrzymać od osadzonych porządkowych. Ręczniki i pościel są prane w zewnętrznej pralni, a rzeczy osobiste każdy osadzony pierze we własnym zakresie.

Cele mieszkalne oświetlane są naturalnym światłem padającym z okna. Ponadto w każdej celi jest oświetlenie jarzeniowe (...) oraz oświetlenie żarowe do kontroli celi w porze nocnej, które jest zgodne z przyjętymi normami w tym zakresie. Za zgodą dyrektora osadzeni mogą też korzystać z własnych lampek stołowych np. do czytania. Ponadto

w porze nocnej oświetlenie zewnętrzne jednostki skierowane jest na ściany pawilonów mieszkalnych co powoduje, że w celach mieszkalnych panuje półmrok umożliwiający rozpoznanie konturów przedmiotów i poruszanie się po celi.

W jednostce penitencjarnej pozwanego cele mieszkalne posiadają ponadto sprawną wentylację grawitacyjną wyposażoną w kratki, poprzez które odbywa się wymiana powietrza w celach. Drożność kanałów wentylacyjnych jest sprawdzana co najmniej raz w roku przez kominiarza. Prowadzone kontrole w tym zakresie, w czasie pobytu powoda w jednostce pozwanego nie stwierdziły żadnych nieprawidłowości. Ponadto zwiększenie cyrkulacji powietrza w celach można uzyskać poprzez otwieranie okien o każdej porze dnia i nocy. Całe cele są remontowane w zależności od potrzeb, według ustalonego wcześniej harmonogramu, ewentualnie poza kolejnością w trybie pilnym, gdy stan celi tego wymaga. W ostatnich latach zostało skontrolowanych kilkadziesiąt cel i jedynie w kilku celach zakwestionowano ich stan z uwagi na zniszczone ściany i sufity. Stosowne remonty zostały wykonane.

Wszystkie cele w Zakładzie Karnym posiadają instalację c.o., a ilość żeberk grzejnikowych została określona dla każdego pomieszczenia indywidualnie przez projektanta instalacji. Temperatura grzejników regulowana jest automatycznie w zależności od temperatury zewnętrznej.

Cele mieszkalne mają minimum 8 m² na celę. Z powierzchni tej wyłącza się powierzchnię kąpika sanitarnego, jednakże powierzchnia minimum 3 m² na osadzonego jest wszędzie zachowana. Kąpiki sanitarne usytuowane są wewnątrz cel mieszkalnych i mają powierzchnię 1,4 m x 0,9 m oraz zabudowane są nieprzeźroczystym materiałem do wysokości co najmniej 1,6 m, co zapewnia minimum intymności i wynika z obowiązujących przepisów, w tym z art. 110 § 3 kkw. W kąpiku znajduje się muszla klozetowa i umywalka z bieżącą zimną wodą. Zabudowa tych kąpików do pełnej wysokości nie jest możliwa ze względów architektonicznych, gdyż brak jest dodatkowych wolnych kanałów wentylacyjnych. Wynika to też z konieczności monitorowania więźniów i ma na celu zapobieganie próbom samobójczym i stosowaniu przemocy pomiędzy osadzonymi. Na Oddziale X cztery cele mają kąpik sanitarny w odrębnym pomieszczeniu. Natomiast w celach jednoosobowych nie ma konieczności zabudowy kąpika sanitarnego.

Jednocześnie pozwany cały czas podejmuje działania, które mają na celu poprawę warunków odbywania kary, m.in. poprzez ograniczanie czasu przebywania osadzonych w celach mieszkalnych. Osadzeni mają możliwość korzystania ze spacerów, z biblioteki, dokonywania zakupów w kantynie, brania udziału w imprezach oświatowo-kulturalnych (koncerty, spotkania, wystawy, oglądanie filmów) oraz sportowych (m.in. gra w siatkówkę, tenisa stołowego, czy udział w zajęciach lekkoatletycznych). W ramach zajęć z zakresu kultury fizycznej organizowane są turnieje tenisa stołowego, pięcioboju siłowego, siatkówki i piłki nożnej. Osadzeni mają też dostęp do spotkań religijnych oraz w razie konieczności mogą udać się do laboratorium medycznego. W Zakładzie Karnym w R. prowadzi się działalność z zakresu profilaktyki uzależnień i działa wewnętrzny radiowęzeł, gdzie programy dostosowywane są do potrzeb osadzonych oraz dobierane tak aby niosły walory edukacyjne, pozytywne treści i promowały postawy prospołeczne. Ponadto w istnieje możliwość wykonywania pracy. Przynajmniej raz na dwa tygodnie każdy osadzony może wypożyczyć książki oraz prasę. W bibliotece znajduje się około 15 000 woluminów, w tym istnieje dostęp do aktów prawnych.

Osadzony M. L. jedynie sporadycznie uczęszczał na świetlicę w ramach zajęć kulturalno-oświatowych. Od czasu do czasu grał na świetlicy w tenisa stołowego oraz w szachy. Powód wolny czas zazwyczaj spędzał na oglądaniu telewizji i słuchaniu muzyki. Brał również udział w grach w tenisa stołowego i szachy. Uczestniczył też w codziennych spacerach i apelach. Natomiast kontakt z bliskimi utrzymywał w formie listowej i rozmów telefonicznych. Osadzeni posiadający środki własne mogą dokonywać zakupów produktów w kantynie.

Każda z osób przebywająca w Zakładzie Karnym ma zapewnioną darmową opiekę lekarską bez konieczności oczekiwania w kolejkach na odległe terminy wizyt w razie potrzeby konsultacji lub badań specjalistycznych w cywilnych ośrodkach medycznych, a także bezpłatny dostęp do lekarstw. Wszelkie wypadki związane z utratą zdrowia są natychmiast zgłaszane lekarzowi. W razie braku lekarza lub w sytuacjach zagrożenia życia lub zdrowia pacjentów

wzywane jest pogotowie ratunkowe. W Zakładzie Karnym zatrudnionych jest kilkunastu lekarzy oraz kilka osób w ramach opieki pielęgniarskiej.

Od dnia przyjęcia powód był konsultowany przez lekarzy różnych specjalności. Powód z uwagi na schorzenia – zakrzepica nogi, przebyta zatorowość płuc, miał przynajmniej raz w miesiącu pobieraną krew. Otrzymywał też stosowne leki. Ponadto powód w dniach 4.02.2015, 5.02.2015 r., 2.03.2015 r., 1.04.2015 r., 18.06.2015 r. (ocena okresowa), 16.12.2015 r. (ocena okresowa) był konsultowany psychologicznie oraz odbywał rozmowy z wychowawcą. Był również objęty przez pewien okres szczególną opieką, ponieważ został objęty profilaktyką presuicydalną wg instrukcji nr 16/10 Dyrektora Generalnego SW w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności.

Powód, mimo zapewnionego prawa do składania wniosków, skarg i próśb, formalnie nie składał skarg na warunki panujące w Zakładzie Karnym, zachowanie personelu, zagrożenie ze strony innych współwięźniów, nieprawidłowości i uchybienia w zakresie postępowania z korespondencją i paczkami.

Obecnie powód od dnia 14.04.2016 r. przebywa w Areszcie Śledczym w G..

Dowód: zeznania powoda 00:14:47 protokół z dnia 6.10.2016 r. k. 77-78; zeznania świadka S. A. 00:04:16 protokół z dnia 6.10.2016 r. k. 76-77; kopia przeglądarki historii rozmieszczenia powoda w celach mieszkalnych k. 39-41; kopia protokołów okresowych kontroli przewodów kominowych k. 42-45; z notatek osobo-poznawczych i ocen okresowych powoda k. 46-51

Sąd postanowił oddalić wniosek dowodowy powoda o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego psychiatry, gdyż potrzeba taka nie wynika z okoliczności sprawy.

Przy ocenie materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie Sąd kierował się zasadą swobodnej oceny dowodów wyrażoną w art. 233 § 1 kpc. Podejmując rozstrzygnięcie Sąd oparł się przede wszystkim na dowodach z dokumentów, którym dał wiarę w całości, albowiem zgodność ich treści z rzeczywistym stanem faktycznym nie została przez strony zakwestionowana w toku procesu a sporządzone zostały przez uprawnione podmioty w ramach obowiązków wynikających z charakteru ich działalności. Ponadto Sąd przypisał walor wiarygodności zeznaniom złożonym przez Kierownika D. Kwaternistrzowskiego ZK w R. S. A., które stanowiły istotne uzupełnienie treści przedstawionych w przedłożonych przez pozwanego dokumentach.

Sąd ustalił powyższy stan faktyczny również na podstawie zeznań powoda, którym nie dał wiary tylko w pewnym zakresie, co zostało szczegółowo omówione w dalszej części uzasadnienia.

Sąd zważył co następuje:

Powództwo nie zasługuje na uwzględnienie.

Podstawą prawną dochodzonego przez powoda zadośćuczynienia za złe, uciążliwe warunki pobytu w Zakładzie Karnym w R. jest art. 448 kc, zgodnie z którym w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia.

Przesłanki ochrony dóbr osobistych zostały sprecyzowane w art. 24 § 1 Kodeksu cywilnego, który wskazuje, że ten czyje dobro osobiste zostało naruszone bezprawnym działaniem może żądać zaniechania tego działania lub usunięcia jego skutków. Przy czym ustawodawca w artykule 24 kc wprowadził domniemanie bezprawności naruszenia dobra osobistego, które strona pozwana może obalić przez wykazanie, że jej działanie miało miejsce w warunkach obowiązującego porządku prawnego, stanowiło wykonywanie prawa podmiotowego, było za zgodą pokrzywdzonego, lub wynikało z potrzeby ochrony uzasadnionego interesu lub wartości nadrzędnych.

W dotychczasowym orzecznictwie Sądu Najwyższego zwracano uwagę, że Konstytucja oraz akty prawa międzynarodowego zawierają tożsame regulacje, ustanawiając zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania jak również karaniami, a także deklarując humanitarne traktowanie każdej osoby pozbawionej wolności,

m.in. w wyrokach z dnia 28 lutego 2007 r. (V CSK 431/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 13) i z dnia 17 marca 2010 r. (II CSK 486/09, LEX nr 599534). Osoba pozbawiona wolności przez sam fakt uwięzienia nie traci podstawowych praw gwarantowanych przez Konstytucję i akty prawa międzynarodowego. Poszanowanie i ochrona jej godności jest obowiązkiem władzy publicznej, wypełniającej zadania represyjne państwa. Realizacja pozbawienia wolności wiąże się z ustaleniem poziomu, na którym warunki uwięzienia są „odpowiednie” i nie naruszają przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka.

Bezwzględnie wymagane jest, aby traktowanie człowieka pozbawionego wolności nie było poniżające i niehumanitarne, a ograniczenia i dolegliwości, które musi on znosić, nie przekraczały koniecznego rozmiaru wynikającego z zadań ochronnych i celu zastosowanego środka oraz nie przewyższały ciężaru nieuniknionego cierpienia, nieodłącznie związanego z samym faktem uwięzienia.

Ciężar dowodu, iż warunki w zakładzie karnym odpowiadały obowiązującym normom i nie doszło do naruszenia dóbr osobistych, spoczywa na pozwanym. Powoda obciąża w takiej sprawie tylko dowód odbywania kary pozbawienia wolności w określonych warunkach. Nie zwalnia to jednak powoda od obowiązku wykazania poniesienia niematerialnej krzywdy spowodowanej naruszeniem dóbr osobistych, a nadto przedstawienia dowodów wskazujących na zakres doznanej krzywdy.

W przedmiotowej sprawie trzeba mieć przede wszystkim na uwadze, że powód odbywał karę pozbawienia wolności, która spełnia funkcję represyjną jako odpłata za dokonane przestępstwo i dolegliwość dla skazanego (dyskomfort) stanowi jej istotę (tak też Sąd Apelacyjny w Katowicach, w wyroku z 7.05.2009 r., sygn. akt I Aca 247/09). Aby można było mówić o odczuwaniu dolegliwości przez skazanego, odbywanie kary musi być bardziej uciążliwe od sposobu życia osób pozostających na wolności. Odczuwanie niedogodności i dyskomfortu, nawet znacznych rozmiarów, w przypadku kary pozbawienia wolności nie ogranicza się jedynie do braku możliwości opuszczenia zakładu karnego. Odbywanie kary pozbawienia wolności nie stanowi bowiem pobytu w zakładzie o charakterze zbliżonym do pensjonatu lub sanatorium, tyle tylko że w warunkach pozbawienia wolności, lecz oznacza także obniżenie standardu życiowego. Zachowania pozwanego, polegające na stworzeniu warunków pobytu w zakładzie karnym, poniżej poziomu typowego dla życia na wolności, które powód odczuwa jako uciążliwe, nie są przez to bezprawne. Żądania zmierzające do podwyższenia warunków życia, tak aby odpowiadały one warunkom osób przebywających na wolności, a nawet które zapewniłyby powodowi poziom pobytu na poziomie pod pewnymi względami wyższym niż znaczna część polskiego społeczeństwa (m.in. bezrobotni, emeryci, renciści, osoby przewlekle chore) są tym samym bezzasadne. O bezprawnym naruszeniu dóbr osobistych, w szczególności godności może być mowa dopiero, gdy dochodzi do poniżającego i nieludzkiego traktowania, sprzecznego z zasadą humanitaryzmu.

Do naruszenia godności ludzkiej może dojść w wypadku, gdy pozbawi się więźniów jakiegokolwiek intymności przy spełnianiu potrzeb fizjologicznych, gdy brak wyżywienia będzie powodował głód u więźniów lub nie zapewni niezbędnych składników odżywczych, gdy przeludnienie osiągnie stan uniemożliwiający funkcjonowanie w celi, w szczególności gdy więźniowie zostaną zmuszeni do spania na przemian w jednym łóżku, gdy w celi nie będzie możliwości pozostawania w pozycji leżącej, gdy niewykonywanie obowiązków przez służbę zdrowia spowoduje permanentny stan chorobowy u osadzonego, gdy w celach będzie panowało zimno.

Sąd uznał, że z taką sytuacją nie mamy do czynienia w niniejszej sprawie.

Postępowanie dowodowe wykazało co prawda, że w Zakładzie Karnym w R. panują surowe warunki, jednakże ocena czy nastąpiło naruszenie dobra, jakim jest godność osobista winna być dokonana przez pryzmat całokształtu okoliczności, w zgodzie z zasadami logiki i doświadczenia życiowego. Dokonując oceny warunków pobytu powoda w zakładzie karnym nie można pominąć realiów występujących w Polsce, dotyczących czasami wręcz fatalnej sytuacji osób przebywających w szpitalach, domach opieki czy placówkach oświatowych, co wynika w głównej mierze z ich nie doinwestowania. Państwo Polskie nie jest na tyle zasobne finansowo, aby było w stanie zapewnić tym osobom, jak też skazanym, warunki bytowe odpowiadające poziomowi i standardom obowiązującym w zamożnych państwach Europy.

Powód nie przebywał w warunkach przeludnienia. W czasie osadzenia powoda w jednostce pozwanej zjawisko przeludnienia praktycznie nie istniało. Odnosząc się zaś do kwestii, czy czasowe umieszczenie osadzonego w celi o powierzchni poniżej 3 m² na osobę mogłoby spowodować naruszenie dóbr osobistych, to odpowiedzialność za takie naruszenie może zostać wyłączona na tej podstawie, że umieszczenie w takich warunkach ma upoważnienie w ustawie (za czym opowiedział się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 28.02.2007 r., V CSK 431/06, OSNC 2008, nr 1, poz. 13, a co potwierdził w uchwale 7 sędziów z 18.10.2011 r., III CZP 25/11, Biul. SN 2011, nr 11, poz. 106). Ponadto Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 26.05.2008 r. (SK 25/07, OTK 2008, nr 62, z. 4A) stwierdził, że w sytuacjach rzeczywiście nadzwyczajnych nie jest wyłączona możliwość czasowego osadzenia skazanych w celach o powierzchni mniejszej niż 3 m² na osobę, zastrzegając, iż zasady czasowego umieszczenia w takiej celi muszą być wyraźnie określone; przepisy nie mogą pozostawiać wątpliwości co do wyjątkowości sytuacji, w których to może nastąpić, maksymalnego czasu umieszczenia w takich warunkach, dopuszczalności i ewentualnych zasad wielokrotnego umieszczania w takiej celi oraz trybu postępowania.

Tak określonym wymaganiom odpowiada art. 110 kkw, obowiązujący od dnia 6 grudnia 2009 r. Przewiduje on maksymalny 90-dniowy czas umieszczenia skazanego w celi mieszkalnej o powierzchni pomiędzy 2 i 3 m² na jedną osobę w sytuacjach rzeczywiście wyjątkowych, jak np. wprowadzenie stanu wojennego, wyjątkowego lub klęski żywiołowej. Możliwość umieszczenia w takiej celi na maksymalny czas 14 dni została dopuszczona także w ściśle określonych nagłych wypadkach, np. konieczności natychmiastowego umieszczenia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym nie mającym wolnych miejsc dla skazanych określonej kategorii. Przepis nakazuje ściśle określenie w decyzji przyczyn i czasu takiego pobytu, przewiduje skargę na tę decyzję, podlegającą rozpoznaniu przez sąd w terminie 7 dni oraz zawiera inne szczegółowe regulacje.

Z przedstawionych dokumentów, a częściowo także z zeznań powoda i słuchanego w sprawie świadka wynika, że pozwany zapewniał (i nadal zapewnia) powodowi warunki odbywania kary zgodne z obowiązującymi normami i których w żadnym razie nie można poczytywać za przejaw niehumanitarnego, poniżającego traktowania.

Wskazać trzeba, iż cele w jednostce pozwanej w czasie osadzenia powoda były i są wystarczająco oświetlone i wyposażone zgodnie z obowiązującymi przepisami penitencjarnymi w niezbędny sprzęt kwaterunkowy. Natomiast kąćki sanitarne, na które składa się muszla klozetowa i umywalka z bieżącą wodą z mocy przepisu art. 110 § 3 kkw usytuowane są wewnątrz cel mieszkalnych, ale od reszty pomieszczenia odgradza je przegroda, która zapewnia minimum intymności. Rzeczą oczywistą jest, że przebywanie w miejscu, gdzie załatwia się potrzeby fizjologiczne, je i śpi do przyjemnych nie należy, ale zabudowa tych kąćków do pełnej wysokości w pozwanym zakładzie karnym we wszystkich celach nie jest możliwa ze względów architektonicznych, a w orzecznictwie powszechnie akceptowany jest pogląd, że ewentualne całkowite nie zabudowanie kąćków sanitarnych wynika z wymogów bezpieczeństwa więźniów (m.in. wyrok SA w Łodzi z dnia 13.05.2009 r., sygn. I ACa 234/09 oraz z dnia 5.08.2010 r., sygn. I ACa 508/10 - niepubl.).

Cele posiadają sprawną wentylację grawitacyjną. Zakład Karny w R. jest wyposażony w wentylację grawitacyjną, której zasada działania polega na tym, że ciepłe powietrze jako lżejsze jest unoszone do góry i choć w niektóre dni mogło się zdarzyć, iż ze względu na warunki atmosferyczne i różnicę ciśnień na zewnątrz i wewnątrz budynku, powietrze było wciągane do środka, ale zastosowanie wentylacji mechanicznej, stanowiłoby w istocie luksus, gdyż byłoby to lepsze rozwiązanie niż posiada większość budynków w Polsce. Brak jest również podstaw do przyjęcia, by przebywanie w źle wentylowanej celi, wiązało się z tak negatywnymi odczuciami psychicznymi powoda, by uzasadniały one przyznanie mu zadośćuczynienia finansowego, tym bardziej, że powód znał już warunki odbywania kary pozbawienia wolności, a jednak popełniając kolejne przestępstwa zdecydował się ponieść ryzyko powrotu do nich. Ponadto każda cela posiada pełnowymiarowe, dające się otworzyć okno, którego uchylenie daje możliwość zwiększenia cyrkulacji powietrza i lepszą wentylację. Instalacja c.o. w Zakładzie Karnym została indywidualnie dostosowana do potrzeb każdej z cel, a grzejniki są regulowane automatycznie w zależności od temperatury panującej na zewnątrz.

Wskazać również należy, iż budynek Zakładu Karnego pochodzi z XIX wieku i budowany był dla innych standardów niż obowiązują obecnie, co powoduje z kolei, że istniejące w budynku ograniczenia natury architektonicznej nie zawsze pozwalają dostosować go w pełni do najnowszych rozwiązań jakie stosuje się we współczesnych obiektach budowlanych pomimo, iż jednostka penitencjarna przechodziła w ostatnim dziesięcioleciu szereg remontów.

Za utrzymanie higieny osobistej i czystości w celach odpowiadają osadzeni i otrzymują w tym celu stosowne środki, korzystają z kąpeli, sanitariatów oraz wymiany bielizny pościelowej i odzieży. Jako typowe zarzuty zmierzające tylko i wyłącznie do podniesienia poziomu standardu pobytu w więzieniu należy ocenić wysuwane pretensje dotyczące istnienia braków w sprzęcie kwaterunkowym znajdującym się na wyposażeniu cel mieszkalnych, niewystarczającej ilości środków czystości wydawanych skazanym. Powód regularnie otrzymywał podstawowe środki czystości w postaci mydła, pasty do zębów, papieru toaletowego i mydła do golenia, a w przypadku stwierdzenia niedoboru miał on możliwość otrzymania, na pisemny wniosek, dodatkowych ilości środków czystości. Sąd nie uznał gołosłownych twierdzeń powoda o rzekomym wyrzucaniu przez oddziałowego jego podań o dodatkowe środki higieny. Także ilość i jakość sprzętu kwaterunkowego znajdującego się na wyposażeniu cel mieszkalnych jest odpowiednia i zgodna z normami. Do cel mieszkalnych doprowadzona jest tylko zimna bieżąca woda, ale osadzeni mają prawo do korzystania z grzałek oraz czajników elektrycznych do podgrzania wody. Jeżeli sprzętu takiego nie posiadają, to gorącą wodę mogą otrzymać od osadzonych porządkowych. Ręczniki i pościel są prane w zewnętrznej pralni, a rzeczy osobiste każdy osadzony pierze we własnym zakresie.

Osadzeni w Zakładzie Karnym w R. mają możliwość podjęcia pracy, dokonywania zakupów w kantynie, korzystania z kaplicy, spacerniaka, biblioteki, udziału w programach edukacyjnych z zakresu ekologii, sportu, profilaktyki uzależnień, na terenie jednostki działa radiowęzeł, organizowane są koncerty, szereg różnego rodzaju konkursów, zawody sportowe. Więźniowie mają też zapewnioną bezpłatną pomoc medyczną oraz leki. I powód mógł z tego korzystać podczas pobytu w Zakładzie Karnym. Powyższe warunki odbywania kary trudno więc uznać za niehumanitarne i uwłaczające godności powoda, choć faktem oczywistym jest, że samo pozbawienie wolności i przebywanie wraz z innymi osobami w zamkniętym pomieszczeniu, stanowi znaczną dolegliwość. Powód, jak sam przyznał, miał możliwość grania w tenisa stołowego i szachy, chociaż nie tak często jak tego oczekiwał. Jednakże na świetlicy odbywały się również inne liczne zajęcia, w których powód nie miał ochoty uczestniczyć (koncerty, teatr). Natomiast okoliczność, iż nie został dopuszczony do udziału w jakiś zawodach sportowych, nie może stanowić naruszenia dóbr osobistych powoda.

Odnosząc się do twierdzeń powoda, że sposób leczenia w Zakładzie Karnym był nieprawidłowy, Sąd uznał, iż nie znalazły one potwierdzenia w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym. Sam powód nie zaprzeczył, że w zasadzie zawsze kiedy zgłaszał uzasadnione dolegliwości był przyjmowany do danego lekarza. Ponadto kiedy zachodziła taka potrzeba przepisywano mu i wydawano odpowiednie leki albo kierowano na stosowne badania. Natomiast kwestionowanie przez powoda fachowości udzielanej pomocy lekarskiej (m.in. odnośnie nie kierowania go na operację, przedawkowania leków), nie może zostać przez Sąd uwzględnione. Podnieść trzeba, iż powód nie dysponuje wystarczającą wiedzą medyczną w tym zakresie, aby oceniać sposób leczenia, a nadto zostało wykazane, iż powód w kilku przypadkach świadomie ignorował zalecenia lekarzy. Po dokonaniu samouszkodzenia nie zgadzał się na udzielenie pomocy medycznej. Zważyć przy tym należy, iż powód przebywając w jednostce penitencjarnej ma zapewnioną darmową opiekę lekarską bez konieczności oczekiwania w kolejkach na odległe terminy wizyt, a w razie potrzeby konsultacji lub badań specjalistycznych w cywilnych ośrodkach medycznych. Powód ma także dostęp do bezpłatnych lekarstw.

Odnosnie opieki psychologicznej powód twierdził, że nie potrzebował takiej pomocy, jednocześnie przyznając ostatecznie, iż odbył rozmowę z psychologiem. Z akt sprawy jednoznacznie wynika, że powód był objęty przez pewien okres szczególną opieką, ponieważ został objęty profilaktyką presuicydalną wg instrukcji nr 16/10 Dyrektora Generalnego SW w sprawie zapobiegania samobójstwom osób pozbawionych wolności. Z dokumentacji nie wynika, aby powód zgłaszał jakieś poważne zaburzenia i problemy, a wręcz przeciwnie wielokrotnie deklarował zadowolenie z pobytu w Zakładzie Karnym w R..

Sąd oddalając powództwo miał przede wszystkim na uwadze, że istotą zadośćuczynienia za krzywdę doznaną na skutek kwalifikowanego działania innej osoby jest istnienie krzywdy i to w wymiarze zarówno obiektywnym (uznanym społecznie), jak i subiektywnym, a więc odczuwanym przez osobę pokrzywdzoną. Powód nie zdołał wykazać, poza twierdzeniami pozwu, że subiektywnie odczuwał krzywdę związaną z przebywaniem w celach nie zapewniających odpowiednich warunków odbywania kary pozbawienia wolności. Nigdy nie skarżył się w administracji zakładu karnego na te warunki i nie domagał się ich zmiany. Z jego zachowania można było wnosić, że je akceptuje i nie odbiera jako subiektywnie odczuwaną krzywdę. Ponadto nie uczynił nic by swój byt poprawić. Nie zasługują przy tym na wiarę twierdzenia powoda, iż jego skargi ustne były ignorowane, a pisemne nie były przesyłane do właściwych organów nadzoru. Sam powód przyznał, że korespondencja wysyłana listem polecony, zawsze dochodziła do adresatów.

Reasumując, w ocenie Sądu warunki panujące w Zakładzie Karnym w R. w żaden sposób nie wpłynęły ujemnie na stan zdrowia fizycznego ani psychicznego powoda. Powód jest zresztą mężczyzną w sile wieku, mającym lepsze możliwości asymilacji niż osoby starsze lub bardzo młode, więc przebywanie w warunkach jednostki penitencjarnej nie mogło wywołać u niego piętna czy skazy na całe życie. Ponadto powód przez większość swojego dorosłego życia przebywał w Zakładach Karnych i Aresztach Śledczych. Zatem decydując się na postępowanie sprzeczne z normami zakreślonym przez prawo, niejako sam skazywał się na przebywanie w takich warunkach izolacyjnych i głównie powinien winić siebie za taki stan rzeczy.

Sąd nie dopatrywał się też żadnych działań świadczących o świadomej represji czy dyskryminacji wobec powoda ze strony administracji jednostki penitencjarnej, czy współosadzonych. Natomiast polaryzacja zarzutów podnoszonych przez powoda, które nie znajdują poparcia w ustalonym stanie faktycznym przemawia za uznaniem, że powód został zmotywowany do złożenia pozwu przez współwięźniów i kierując się jedynie chęcią uzyskania korzyści majątkowej powielił zarzuty, które już niejednokrotnie były przez tutejszy Sąd uznane za bezzasadne. Także wysokość żądanego przez powoda zadośćuczynienia w odniesieniu do intensywności rzekomego naruszenia dóbr ze strony pozwanego Zakładu Karnego wskazuje, iż powództwo miało charakter wyłącznie fiskalny.

Skoro więc osadzenie powoda w Zakładzie Karnym w R. było zgodne z prawem i miało na celu ochronę interesu społecznego i wartości nadrzędnych jakimi są izolacja przestępców od społeczeństwa i osiągnięcie celów probacji, odbywało się w godziwych warunkach i nie miało cech poniżającego i nieludzkiego traktowania powoda, to samo subiektywne, a nie obiektywne przekonanie powoda, że nastąpiło przy tym naruszenie jego dóbr osobistych, jest bezpodstawne i nie może znaleźć ochrony prawnej przewidzianej w art. 23 i 24 kc, jak również być podstawą przyznania mu zadośćuczynienia przewidzianego w art. 448 kc.

Końcowo wskazać należy, że godne warunki osadzania skazanych w zakładach karnych to jedno z rozlicznych zadań Państwa i trudno na gruncie zasad współżycia społecznego (zasada sprawiedliwości społecznej) zaakceptować oczekiwanie powoda, że będzie realizowane jako priorytet Państwa i wyprzedzi jego działania w sferze chociażby zabezpieczenia socjalnego ludzi ubogich i nieporadnych życiowo, w zakresie służby zdrowia ratującej życie i wielu innych sferach życia społeczeństwa nie dotkniętych patologicznymi zachowaniami.

O kosztach procesu Sąd Okręgowy orzekł w oparciu o art. 102 kpc, mając na uwadze przede wszystkim względy natury podmiotowej związane z sytuacją finansową i życiową powoda, które zadecydowały o wcześniejszym zwolnieniu go od kosztów sądowych w całości.

E. K.

31.10.2016